

DE HOLLE BOOM

DE HOLLE BOOM

Leo Lanser

© 2020 Leo Lanser/ Uitgeverij U2pi

Titel: De Holle Boom

Auteur: Leo Lanser

Uitgeverij U2pi BV, Den Haag, www.uitgeveriju2pi.nl

Druk: Jouwboekdrukkerij.nl

Ontwerp omslag: Business Design

ISBN: 978 90 8759 982 9

NUR: 300

Elke gelijkenis met bestaande gebeurtenissen of personages berust op louter toeval.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Inhoud

Een nieuwe wereld	11
Camera obscura	65
De waterkijker	79
Sadisme	83
Fotostudio	93
Scherven	105
Een oase	115
Worstelen	133
Quarantaine	145
De holle boom	169
De macht van de Duivel	193
Loutering	213
Dertig jaar later	227
Schizofreen	239

Proloog

Voorzichtig nader ik twee gebouwen. Het lijkt of ze aan elkaar geplakt zijn. Aan de ene kant is het wit met op iedere etage een balkon. Aan de andere kant sombere gele baksteen. Bij de oprijlaan neem ik twee zuilen waar. Er staat een naam in gegraveerd.

Maar het is niet meer leesbaar door een klimop die zich als een slang om de pufsteen gewonden heeft.

Als ik om het witte gedeelte loop, zie ik een ronde serre.

Zou hier nog steeds gedanst worden?

In het grasveld iets verderop mis ik iets. 'Hier moet vroeger een bunker hebben gestaan' zegt iemand die onhoorbaar naast me loopt. Ik knik maar begrijp het niet. Ik ruik de rook van een sigaret.

Een zwarte hond loopt voorbij. Het lijkt of ik hem herken maar toch ook weer niet.

Zou hier nog gekookt worden, denk ik even verderop. Ik snuif een bekende geur op. 'Groentesoep', zegt mijn begeleider beslist.

'De kracht van het vlees', mompel ik.

Maar dit kan geen keuken zijn. Alle ramen zijn geblindeerd. Boven me zie ik nu een uitbouw met twee kleine ramen. Zou Rob daar nog steeds wonen. Zit hij nog elke dag aan zijn waterpijp te roken?

Ik wil nu bij het meer kijken. Maar er is alleen een vijver.

‘Het hekje is weggehaald’, mompel ik. Maar de grote oranje vissen zwemmen hier nog steeds’. Op de bodem zie ik lepels en vorken liggen. Ik vind het vreemd. Hoe kunnen die hier nou terechtkomen?

Als ik wat verder loop zie ik ijzeren ringen waar basketbalnetten aan bevestigd zijn. Ze zijn vaal en gescheurd. Onder mij zie ik lijnen. Ze zijn heel erg vaag.

Verderop ontwaar ik tussen de bomen een open plek. Het is een korenveld met wuivende aren.

Maar ik hoor dat het een voetbalveld is. Er staan nog een paar verroeste doelpalen. Het gras is hoog met veel onkruid. Als ik me omdraai en naar het gebouw kijk zie ik mensen achter het glas bewegen. Wonen daar nog steeds jongens? Spelen ze nog steeds met elkaar?

Ik loop nu aan de bosrand. De grond veert zacht onder mijn voeten. Vochtige bodem met rottende bladeren. Onwillekeurig kijk ik naar de grond en ik ontdek geelbruine cantharellen. Ik pluk er een en snuif de geur op. Ik merk dat het net lijkt of ik ze proef. Alle oude geuren roepen een herinnering op.

Boenwas betekent dat het maandag is. Dan wordt het dressoir daarmee ingewreven. In mijn zak heb ik een stukje Sunlightzeep. Als ik het ruik dan word ik er vrolijk van. Ik zie mijzelf dan in een zinken teil zitten op vrijdag. Maar andere dingen vergeet ik. Steeds weer.

Ik stop de rauwe cantharel in mijn mond. Ik vind het heerlijk en denk aan eieren en spek.

Ik loop het bos in en kom aan bij een kleine zandvlakte. Er staat een boom. Hij is dood. Hij heeft geen bladeren. Het zand bij de wortels is grotendeels weggespoeld. Toch staat

hij stevig.

Ik loop er omheen. Plotseling zie ik een blond meisje met lange krullen onder de wortels zitten. Ze schrijft met haar vinger in het zand. Ik denk haar naam. Ik zie een e maar de rest kan ik niet lezen. Ik moet glimlachen, al weet ik niet waarom. Ik loop naar de boom toe.

Ik pak een zakmes en kerf in de schors van de boomstam een ringetje.

Ik kijk nu naar beneden en zie nu wat het meisje geschreven heeft. Ik schrik en lees het keer op keer. Ik begin te huilen.

‘Het is goed dat je huilt, Leeuw. Nu weet ik zeker dat ik je weer terugbreng. Terug bij jezelf. Zowaar als ik Bruining junior heet. Vertrouw me maar’, hoor ik de stem naast mij zeggen, terwijl hij zijn hand op mijn schouder legt.

Een nieuwe wereld

Na negen maanden word je geacht je uit de baarmoeder te verwijderen en je navelstreng door te laten snijden. Met enige hulp deed ik dit dan ook. Blijkbaar was ik als kind niet goed geprepareerd om de aanvalslegers van bacillen, bacteriën en virussen te weerstaan. Bijna altijd ziek. Er was geen kinderziekte die niet bij mij op bezoek kwam. Ik werd gedwongen tot auto-didactisme. Lezen, lezen en rekenen en lezen. Mijn longen werden steeds zwakker en mijn benauwdheden namen soms levensbedreigende vormen aan.

Op mijn negende verhuisde ik naar een internaat in een bosrijke omgeving. Zuurstof zou mij goed kunnen doen. Toen ik daar met mijn moeder aankwam, zag ik twee zuilen. Er stond tekst in zandsteen gegraveerd. Met mijn vingers bewoog ik letter voor letter over het reliëf. Bosch en Meerzicht.

Onze huiskamer verruilde ik voor grote zalen. Van individu naar groep. Een kil tehuis met op de vloer linoleum of graniet. Ik kwam in groep: de derde bel. Als we na het eten nog buiten wilde spelen, ging eerst de eerste, dan de tweede bel. Bij de derde bel moesten wij naar bed. De meisjes zaten in een aparte afdeling, waar je niet mocht komen. Maar bij het buitenspelen hadden we dezelfde ruimte op een pleintje voor de ingang. Middenin stonden drie oude eiken. Daarachter kwam ik een meisje tegen dat Tineke heette.

Buiten het zicht van de leiding probeerden we wanneer het mogelijk was met elkaar te praten. Zij was er al sinds haar zesde jaar. Na een tijdje werden we gesnapt en kregen wij allebei straf. Ik kon haar daarna nog wel zien maar niet spreken. Kenden wij maar gebarentaal net zoals mijn oom Bas dit kon dacht ik dan weleens.

Ik was daar in de periode van oom Aart en tante Addy, zij hadden de algehele leiding. Hij was een goedmoedige pijp rokende man. Was muzikaal, wij mochten vaak bij de piano met hem zingen.

Zijn vrouw bepaalde alles. Ik heb hem nooit horen tegen spreken. In alles werd hij door haar overvleugeld. Haar ijzeren wil was wet. Ik heb haar nooit op een beetje gevoel kunnen betrappen. Zij huldigde het standpunt van een Amerikaanse professor. God zij hem hopelijk niet genadig. Hij verkondigde dat onze ziekte psychosomatisch was en alleen maar te genezen door keihard de moederband door te snijden. De tweede navelstreng dus.

Dankzij tante Nanny, die mede leiding gaf aan de groep, kreeg ik nog uitstel van executie. Ze was teder, knuffelde me. Ik mocht op haar kamer komen. Ze las me dan voor terwijl ik op haar schoot mocht zitten en gaf me dan een lekker stuk chocola. Vaak aaide ze mij. Als ze moest lachen om een grapje dan zag ik dat ze een flinke spleet tussen haar voortanden had. Daar liet ze vaak, heel nerveus, het puntje van haar tong doorheen gaan. Ze was een nieuwe moeder voor me. Misschien beschouwde ze me ook als haar kind.

Totdat ze op appèl moest komen. De directie verbood haar een tweede moederrol aan te nemen op straffe van ontslag. Als een kameleon nam ze een andere houding aan. Werd bits, koel, overdreven streng. Als ze me maar op iets kon

betrappen, moest ik urenlang op blote voeten in pyjama op het koude graniet staan in de badkamer. Net zolang totdat mijn lichaam begon te trillen en niet meer overeind kon blijven. Dan kreeg ik weer opnieuw straf omdat ik niet was blijven staan. Als ik een pakje van mijn ouders kreeg dan moest ze eerst de inhoud controleren. Kauwgom en chocolade werd er meteen uit gehaald want dat was verboden, zei ze.

Als mijn oren schoongemaakt moesten worden, deed tante Addy dat niet met een wattenstaafje, maar tot bloedens toe met een cocktailprikker. Lachend zei ze dan dat het niet schoner kon.

Bij het avondeten mocht je niet weten wat er op het menu stond. Je kon alleen maar kiezen tussen wel en niet eten. Zelf opscheppen mocht niet. Als ik mijn avondeten niet op kon, moest ik urenlang aan tafel blijven zitten. Soms lieten ze me mijn eigen braaksel opeten.

Eén keer in de negen weken mocht mijn moeder op bezoek komen. Ik mocht dan een uurtje bij haar zijn, maar alleen onder toezicht van de leiding. Vrijuit praten kon niet.

Tante Addy hield me scherp in de gaten. Het leek wel of ze soms met me experimenteerde door vreemde situaties te scheppen. Dan keek ze nauwlettend toe hoe ik reageerde. Zelfs haar enige dochter gebruikte ze daarvoor. Die was veel ouder dan ik, misschien wel dertien.

Op een dag moest ze verplicht douchen met mij alleen. Haar moeder stond erop dat ze zich in de granieten fontein uitkleedde. En mij zette ze tegen de rand aan. Ik moest toekijken terwijl tante Addy me scherp aankeek. Ze was een mooi meisje met lang donker golvend haar. Ik zag dat ze al kleine borsten had en haartjes tussen haar benen. Ik had

nog nooit een naakt meisje gezien van die leeftijd. Ze moest van haar moeder mij uitkleden. Na het douchen moest ik haar afdrogen en zij mij. Ze zei met geen woord waarom dit zo moest. Ik durfde er ook niet naar te vragen. Ik was bang voor haar. Soms moest ik naar haar huis komen. Het was van hout. Het was opgebouwd met geteerde potdeksels en stond midden in het bos. Van buiten leek het een huis, zoals je alleen maar in sprookjes tegenkomt. Haar man was er nooit als ik er was. Wel rook ik altijd de weeë geur van pijptabak. Soms lag ze dan op de bank en moest ik boven op haar komen liggen, met mijn hoofd tussen haar borsten. Dan pakte ze mijn billen en begon me heen en weer te bewegen. Vaak zei ze dat ik een muis was. Ik moest dan op mijn knieën en handen over de grond lopen. Dan kreeg ik allerlei opdrachten.

Een keer ging ze wijdbeens in haar zwarte rok voor me staan en moest ik onder haar door kruipen. Ze wilde dan dat ik omhoogkeek en vertelde wat ik zag. Ze had geen onderbroek aan.

‘Heel veel haar’, reageerde ik. Zij begon op hoge toon te lachen. Hoezeer ik ook mijn best deed, ik heb haar nooit kunnen begrijpen.

Op zaterdagmiddag moesten we eerst naar bed. We sliepen nooit. Daarna moesten wij douchen.

Thuis hadden wij geen douche, maar wij gingen altijd op vrijdagavond in de teil. Als ik pech had dan zat ik in hetzelfde water waarin mijn broertje gezeten had. Mijn vriendjes gingen naar het badhuis, maar die deden dat maar één keer per maand. Als je je weer had aangekleed moest je eerst een brief naar huis schrijven. Als je die inleverde dan kreeg je een dubbeltje. We liepen dan vijf kilometer naar

het dorp om snoep te kopen. Zwart en wit, zoethout of een polkabrok.

Er draaide een mooie natuurfilm in het dorp. Entree was 60 cent. Ik ging ervoor sparen. Zes weken lang geen snoep. Dat was een hele opgave. Toen ik het zesde dubbeltje kreeg en het bij de anderen wilde leggen, was tante Nanny mij voor, opende mijn kast en liet vijf dubbeltjes triomfantelijk in haar portemonnee vallen. Iemand had blijkbaar geklikt naar haar toe.

'Het is verboden om naar de film te gaan, dus zijn de dubbeltjes voor mij.'

Er was geen telefoon om te bellen. In contact komen met je ouders ging alleen via het wekelijkse briefje. Ik beschreef hierin vele misstanden, pijnigingen en verdriet. Mijn ouders reageerden nooit. Ze kwamen nooit verder met teksten als 'Is het al herfst? Vallen de bladeren al van de bomen? Ja, nou dan zal Sinterklaas wel gauw komen.' Ik besepte steeds meer dat ik niet belangrijk was. Ik voelde me verlaten. Ik had behoefte aan ondersteuning, maar ontving brieven van leegte. Mijn vertrouwen in mijn ouders verdween steeds meer. Ik was een kind zonder waarde, zonder toekomst, zonder thuis, zonder ouders, in een geestelijke gevangenis. Mijn lichaam accepteerde geen voedsel meer. Ik viel af en werd een evenbeeld van een kind in een concentratiekamp, ondanks de extra dik gebreide kousen van mijn oma. Nog even, dacht ik, dan is het voorbij. Bang voor een smet op het internaat, stuurde de directie me na negen maanden naar huis. Ik was genezen verklaard, zeiden ze. Later zag ik, toen ik weer thuis was, dat de brieven die ik geschreven had, waren voorzien van commentaar van de leiding. Ik

overdreef altijd of het was minder erg dan ik voorspiegelde. Bij andere brieven was soms een stuk afgeknipt. Ik miste er veel. Waarschijnlijk waren de meeste nooit verzonden.

Vier jaar later stond ik op het perron om opnieuw naar een internaat te gaan. Ik heb fel geprotesteerd, maar het mocht niet baten. Mijn gezondheid was nog steeds fragiel, zeiden de artsen in hun laatste rapport.

Ik kon er niets tegen in brengen en had gedreigd om weg te lopen. Maar na diverse gesprekken mocht ik naar een andere locatie en hadden ze me beloofd dat het hier kindvriendelijker aan toe zou gaan.

In het station kocht ik een kaartje bij het loket. Achter de man met een rode pet zag je grote hefboomen staan. Hiermee konden ze wissels bedienen. Toen ik het kartonnen kaartje in mijn hand had, was ik benieuwd of het geknipt zou worden onderweg door de conducteur. Ik was een keer op Tweede Paasdag met mijn oudere broer naar de Paasmarkt geweest. Daar ging hij dan achter de meiden aan zoals hij zei. In de trein was het dan zo druk dat de conducteur er niet doorheen kon komen om te controleren. Als je dan bij het loket je kaartje zonder gaatje inleverde dan kon je met de smoes dat je niet gegaan was, je geld terugkrijgen.

Toen de conducteur uitstapte, met een spiegelei in zijn hand, ging ik de treincoupé binnen en deed mijn regenjas uit. Mijn koffer gooide ik in het bagagenet. Terwijl ik ging zitten zag ik tegenover mij een vrouw met donker lang haar en een scherp gesneden gezicht. Haar pupillen deden me denken aan zwarte kolen. Haar rode lippen waren een kleurrijk contrast daarmee. Ik groette haar met een knikje maar zei verder niets. Ik keek gedachteloos naar buiten. De trein

had zich in beweging gezet. Regendruppels verplaatsten zich als kikkervisjes over de vettige ruit. De vrouw pakte een rode tas. Nam er een gele thermosfles uit en zette die op het plateau voor het raam. Met enig gepiep draaide ze de dop eraf. Er verscheen damp die in fijne druppeltjes condenseerde tegen het couperaam. Ze pakte een beker en schonk er een oranjeachtige substantie in.

‘Wil je ook een beetje?’ vroeg ze me voordat zij de beker aan haar lippen zette. Zonder meer ja zeggen durfde ik niet omdat de kleur van de vloeistof me vreemd overkwam. ‘Jiddische kippensoep’ zei ze nog voordat ik er een vraag over kon stellen. ‘Kippensoep met veel sambal’

‘Ik eet thuis nooit gekruid maar toch wil ik het wel eens proberen.’ Ze viste uit haar tas een tweede beker. Ze was misschien gewend om dingen te delen. In sommige culturen is dat blijkbaar gebruikelijk. Kortgeleden had ik in een restauratie op het station tegenover een Indische jongen gezeten. Hij had net zijn lunch bij de zelfbediening gehaald en eiste van mij dat ik ook de helft op at.

‘Bent u Joods?’ vroeg ik onbescheiden.

‘Ja’ zei ze, ‘voor de volle honderd procent.’

‘Ik ben ook een Jood,’ zei ik.

Ze keek me aan en begon onbedaarlijk te lachen.

‘Een jongen met blonde krullen en helderblauwe ogen en dan Joods? Dan zou je een soort mutant moeten zijn, zoals wel eens in de dierenwereld voor komt. Maar anders geloof ik er niets van.’ Ze begon weer te lachen.

‘Mensen behoren biologisch gezien ook tot het dierenrijk,’ zei ik. ‘Het genetisch materiaal van een varken en een mens ligt heel dicht bij elkaar.’

‘Vandaar dat wij geen varkens eten,’ zei ze heel beslist.

‘En ik eet zelfs geen mensen,’ reageerde ik.
‘Natuurlijk niet want wij zijn hoogstaand en hebben een ziel,’ zei ze zonder enige twijfel in haar stem.
‘Zullen dieren dit ook niet hebben?’
Ze schudde haar hoofd’
‘Deze kippensoep is lekker pittig met een aparte smaak.’
Ze reageerde schijnbaar niet op het compliment maar zei:
‘Hoe kom je aan al die wijsheid?’
‘Boekenwijsheid,’ liet ik laconiek weten. ‘Ben vroeger altijd ziek geweest. Had het hoogste cijfer voor verzuim op mijn rapport. Als je ziek bent en aan bed gebonden kan je nog maar een ding en dat is lezen. Kilometers woorden en zinnen.’ Ze knikte.
‘Maar hoe zit dat nou met het Joods zijn en waar gaat je reis naartoe?’
‘Enkele reis eenzaamheid.’
Ze keek me verbaasd aan.
‘Op jouw leeftijd naar de eenzaamheid? Dat gebeurt toch alleen bij bejaarde mensen, die het leven geleefd hebben.’
Ik moest even denken aan mijn opa en oma. Ze waren net 45 jaar getrouwd toen opa overleed. Oma bleef over in absolute eenzaamheid. Elke minuut alleen zijn werd door haar gevoeld als leven zonder toekomst. Ze verlangde zo naar hem en dacht dankzij haar geloof dat ze hem weer snel zou ontmoeten. Ze wilde niet meer eten en bleef hele dagen op bed liggen. Binnen 3 maanden stierf zij.
‘Ik heb veel over de Jodenvervolging gelezen. Ik voel me ook als een Jood, omdat er ook steeds over mij beslist wordt. Zonder dat ik zelf erin betrokken wordt. Anderen weten wat het beste voor me is. Ik word uit mijn woonplaats weggestuurd. Steeds word ik ontheemd. Ik weet dat ik

mijn ouders voorlopig weinig zal zien. Mijn broers en zus minimaal een jaar niet, zoals ook mijn vrienden. Ik zal het huiselijke missen. De natuurlijke plaats in het gezin, waar je niet voor hoeft te vechten. Hij is er altijd gewoon. De knuffel van je vader of moeder. Alles moeten loslaten op weg naar de eenzaamheid en heimwee. Ik ben op weg naar een internaat.' Er viel een stilte die niet stil was. De onderbrekingen van de rails lieten zich in een ritmische dreun horen.

'En waar komt u vandaan?'

'Ik kom net terug uit Antwerpen. Mijn vader is daar juwelier en mijn hele familie zit in de diamanthandel. Ik ben zelf zilversmid in Amsterdam. Ben gespecialiseerd in sieraden.' Ze liet een paar voorbeelden zien die ze aan haar vingers had. Sommige leken mij heel modern en sober. Een andere had een wat ouderwetser vorm. Toen ik haar daarnaar vroeg begon zij over een kunststroming die ze Jugendstil noemde.

'Kijk', zei ik terwijl ik mijn rechterhand naar haar toe bewoog. Ik ben nooit verder gekomen dan een simpel Amor ringetje. Ik hou eigenlijk niet van ringen. Ik vind het lastig. Er komt altijd troep tussen. Zelfs als je handen met zeep wast, blijft er steeds iets achter. En als mensen je een overdreven stevige hand willen geven doet het pijn.'

'Van jou zal ik dus niet rijk worden', zei ze lachend, terwijl ze de thermosfles in haar tas terugdeed. Naarmate ik langer met haar sprak, ging ik haar steeds meer waarderen.

Ik vertelde haar dat ik best goed kon tekenen en in de les ben geweest bij mijn oom die kunstschilder is en ik misschien ook een mooi ontwerp voor een ring of broche kon maken. Ze reageerde voor mij onverwacht enthousiast met haar blik. Dit gesprek kon mij niet lang genoeg duren totdat ze